

Poleg široke jezikoslovne erudicije kaže avtor tudi izreden, zares „šesti čut“ za odkrivanje neopaznih stilnih odenkov in fines. Obsežne opombe pod črto in bibliografski dodatki kažejo presenetljivo razgledanost in ažurno informiranost po strokovni literaturi, obenem pa avtorjevo pozornost tudi do neznatnih in manj opaznih prispevkov. Tudi kjer objavlja ocene tujih razprav, se te ocene ne izživljajo v polemični nasršenosti, temveč so nekakšno organsko dopolnilo in nadaljevanje ocenjevanega dela. Nekatere ocene lahko označimo kot prave mojstrovine znanstvene kritike. Poleg že omenjenih treh ocen antologij humanistične poezije lahko kot vzor navedemo oceno disertacije Jeanine Évrard-Gillis, *La récurrence lexicale dans l'oeuvre de Catulle* (1976); to zapišem tem lažje, ker sem sam skoraj istočasno objavil oceno istega dela (Grazer Beiträge 9, 1980, 228—231) in moram priznati, da Trainova ocena, čeprav izraža precej podobno sodbo, po svoji temeljitosti in argumentiranosti precej presega moj prispevek. In kot primer stvarne polemike, ki se kljub žalitvam z nasprotni strani nikjer ne spušča pod akademski nivo, naj navedem oceni dveh izdaj Marmoralejeve knjige o Katulu (*L'ultimo Catullo*, 1952¹, 1957²).

Trainovi knjigi predstavljata zanimiv sprehod skozi rimsko poezijo: Plavt, Lukrecij, Katul, Vergilij, Horacij, Seneka — to so njegovi najljubši pesniki, h katerim se spet in spet vrača na svoji filološki poti. To seveda ni sprehod po magistralni transverzali, kakršne nam rišejo standardne literarne zgodovine in antologije, temveč prijetna hoja po obrobni in odročni stezahi. Le redko nas povede k centralnim temam rimske literarne zgodovine, kot je npr. vprašanje t.i. Katulove mistike in religioznosti, „zarota molka“ okoli Lukrecija, razmerje med Horacijem in Avgustom itd. Pa tudi v takšnih primerih ne ostaja pri klišejski obravnavi, temveč nam s svojimi interpretacijami pripravi vedno nova prijetna presenečenja.

Prvi del Trainove zbirke razprav je v prvi izdaji izšel pred dvajsetimi leti. V drugi, dopolnjeni izdaji je na koncu dodal 65 opomb (Addenda, str. 395—406), kjer zasleduje odmev obravnavnih problemov v strokovni literaturi vse do najnovejšega datuma. Tudi te opombe so dokaz avtorjeve akribije, znanstvenega poštenja in pozornosti do kolegov in poznejših raziskovalcev, ki so njegove izsledke poglobili ali včasih tudi presegli.

K. Gantar

Primljeno, 26. II 1987.

Filozofska fakulteta, Ljubljana.

INSCRIPTIONS DE LA MÉSIE SUPÉRIEURE vol. II, Viminacium et Margum, par Miroslava Mirković, réd. Fanoula Papazoglou. Centre d'études épigraphiques et numismatiques de la Faculté de philosophie de l'Université de Beograd, Beograd 1986, p. 234.

Najnoviji volumen serije *Написи Горње Мезије* posvečen je antičkim epigrafskim spomenikom Viminacijuma (br. 1—314) in Marguma (br. 315—327). Kao и у ранијим свескама серије (*I Singidunum et son territoire, IV Naissus — Remesiana — Horreum Margi, VI Scupi et la region de Kumanovo*), каталогу натписа претходи студиозан историјски увод. Одговарајуће поглавље у овој свесци (стр. 21—59) пружа најпотпуније до сада реконструисану историју Виминацијума на основу литерарних, епиграфских и археолошких извора. Нарочито место у *Уводу* заузима војна проблематика: организовање војног логора у Виминацијуму, питање регрутовања, па социјалног положаја војника и ветерана и друго. Убедљиво је образложено ново датовање доласка легија VII Claudia и IV Flavia у Мезију (стр. 35—39). Супротно досадашњем веровању, Мирковић закључује да је легија VII Claudia дошла у Мезију 69. г.н.е., али није дошла одмах у Виминацијум, где њено присуство није ничим потврђено, већ тек крајем првог века, кад се Трајан спремао у рат против Дачана. Легија IV Flavia, међутим, стационарана је одмах по свом доласку, 86. г., у Виминацијум, за шта би сведочило више натписа с краја првог века, на којима је забележено име ове легије. Питање организације војске у позном царству такође је од не малог значаја, а за његово решавање, посебно на мезијском лимесу,

епиграфски подаци су незаменљив извор. Легијске опеке са жиговима, на којима су сачувани називи војних јединица и њихових команданата, као и жигови који бележе само топоним или име логора, често су једини сведоци реорганизације армије на мезијском лimesу у време домината. Хронологија опека са натписима представља још увек велики проблем, а од ње зависи, донекле, и праћење етапа војних реформи. Апсолутно датовање појединих жигова за сада није могуће, чак ни релативна хронологија није сигурно утврђена. На разрешењу овог проблема радио је, у најновије време, Т. Sarnowski, чији је темељан чланак *Die Legion I Italica und die untere Donauabschnitt der Notitia Dignitatum (Germania 63, 1985, I, 107—127)* изашао када је рукопис IMS II већ био у штампи; аналогije које пружа материјал из суседних провинција свакако би користио у тумачењу одговарајуће грађе Прве Мезије. Мирковић претпоставља врло кратак период производње опека са жигом. Док их Ritterling (*Legio, RE XII, 1924, 1624*) датује у другу или трећу деценију четвртог века, Мирковић сужава чак и ово време на период који може бити „plus courte mème que celle présumée par Ritterling“ (стр. 41). Нама се чини вероватнијим да је производња разматраних опека трајала дужи од једне деценије, с обзиром на разноврсност података забележених на жиговима; они пре прате ток војне реформе, него што одсликавају стање у једном кратком раздобљу.

У обимној и богатој епиграфској збирци налази се, поред ревидираних, и око стотину досад необјављених натписа. Захваљујући изванредним фотографијама споменика (већина од њих су рад археолога Небојше Борића; фотографије заслужују да им се у публикацији наведу имена) читалац је у могућности боље да прати и просуђује предложено читање натписа. Издавач, уосталом, показује изразиту опрезност при читању, те неретко оставља мајускуле, дајући тек у коментару предлоге допуна или разрешења текста. Брижљиво рађен и добро одмерен коментар пружа потребна објашњења и упућује читаоца на најкомпетентнију литературу о појединим питањима која натпис поставља.

Поред знатног броја нових предлога читања натписа, има још увек оних који се опру сигурној допуни. Такав је случај, напр. са натписом бр. 218, рр. 3—4: *Romae ABI/DVA ann (orum) XLV*. Издавач претпоставља две могућности читања, увиђајући њихове недостатке: *A bidua (=vidua)* са неразјашњеним *A*, или *abid (=abit)*, када *VA* остаје без објашњења. Други предлог нам се чини бољи, јер се *VA* може разрешити у *v(ixit) a(nnis)*. Додуше, иза тога следи *ann. XLV*. Ипак, спорно место се може прочитати *v(ixit) a {a}nn(is) XLV*, са дитографијом као лако објашњивом грешком клесара. Што се тиче претходне речи, *abit* она није искључена као читање, мада се са њом не слаже локативно *Romae*; боље би одговарало *(h)abi<t>(avit)*.

Чини се да примери наведени као епиграфске аналогije у неколико случајева не одговарају тој својој намени. На пример, ... *et quod nescientes accipienti invit reddidimus* из бр. 126 остало је без права аналогije. Није јасно како издавач тумачи занимљив натпис бр. 224: *Ave, domina (можда Domina?) lumen teum*. Да ли сматра да је натпис хришћански и на кога се *Domina* односи? Наведена аналогija *domina con(iunx)* не доприноси разјашњењу. С друге стране, ако су натпис (и предмет на коме се налази) профане намене и смисла, чини се излишним цитирање XXVI псалма, *Dominus illuminatio mea*. У сваком случају, *Domina lumen* као редак спој, можда чак без аналогije, треба срвстати у *notabilia*.

Издање *IMS II* прате две мапе Виминација и његове територије и Виминацијума и некропола, као и неколико планова локалитета Виминацијума и Маргума.